

HUOMAUTUKSIA

¹ Kirja „*Uusia tietoja kapitalismin kehityslaeista maanviljelyksessä. I. viikko. Kapitalismi ja maanviljelys Amerikan Yhdysvalloissa*” on kirjoitettu vuonna 1915. Lenin lähetti vuoden 1916 tammikuun alussa Bernistä kirjan käsikirjoituksen A. M. Gorkille „Parus” nimistä kustannusliikettä varten, mutta vuonna 1916 kirja jäi julkaisematta; sen julkaisi kustannusliike „Zhizn i Znanije” Pietarissa vuonna 1917.

Kirjan alustava aineisto — sen jäsenysvariantit ja otteet Amerikan Yhdysvalloissa vuosina 1900 ja 1910 suoritettujen kahden tilastotiedustelun tilastotaulukoista — julkaistiin vuonna 1932 XIX Lenin-kokoelmassa ss. 380—460.

Lenin aikoi kirjoittaa teoksen toisen, Saksaa koskevan vihkon, mutta aikomus jäi toteuttamatta.— 1.

² „*Zavety*” („Testamenti”) — legaalinen, suuntaukseltaan eserräläinen kirjallispoliittinen kuukausijulkaisu; ilmestyi Pietarissa huhtikuusta 1912 heinäkuuhun 1914.— 5.

³ Ks. K. Marx. „Pääoma”, III osa, 1953, ss. 627—652, tai K. Marx ja F. Engels. Teokset, XIX osa, II nidos, 1947, ss. 164—191.— 10.

⁴ Tarkoitetaan Berliinissä 1909 ilmestynyttä K. Kautskyn kirjasta „*Der Weg zur Macht*” („Tie valtaan”) — 96.

⁵ „*Die Neue Zeit*” („Uusi Aika”) — Saksan sosialidemokraattien aikakauslehti; ilmestyi Stuttgartissa vuodesta 1883 vuoteen 1923. Vuosina 1885—1895 „*Die Neue Zeit*issä” julkaistiin eräitä F. Engelsin artikkeleja. Engels antoi usein ohjeita lehden toimitukselle ja arvosteli sitä jyrkästi sen poiketessa marxilaisuudesta. F. Engelsin kuoleman jälkeen, 1890-luvun toiselta puoliskolta lähtien, lehti julkaisi säännöllisesti revisionistien kirjoituksia. Imperialistisen maailmansodan vuosina (1914—1918) lehden kanta oli keskustalainen, kautskylainen, ja se tuki sosialishovinisteja.— 97.

⁶ Artikkelin „*Opportunismi ja II Internationalen vararikko*” Lenin kirjoitti saksaksi, ja se julkaistiin tammikuussa 1916 Zimmerwaldin vasemmiston teoreettisen äänenkannattajan „*Vorbote*” („Edellä-

- kävijä”) nimisen aikakauslehden ensimmäisessä numerossa. Lenin oli kirjoittanut aikaisemmin artikkelin samalla otsikolla venäjäksi. Se julkaistiin ensimmäisen kerran vuonna 1924 „Proletarskaja Revoljutsija” aikakauslehden 5. (28.) n:ossa ja on V. I. Leninin Teosten 21. osan kirjoitusten joukossa (ss. 437—453). Venäjänkielisen artikkelin teksti eroaa hieman „Vorbotessa” julkaistun artikkelin tekstistä.— 99.
- ⁷ *Nelisopimus* — Englannin, Ranskan, Venäjän ja Italian imperialistinen liitto; muodostui vuonna 1915 Italian erottua Kolmiliitosta (Saksa, Itävalta-Unkari ja Italia) ja yhdyttyä toiseen vuonna 1907 muodostuneeseen imperialistiseen liittoon, Kolmisopimukseen (Entente).— 99.
- ⁸ „*Sozialistische Monatshefte*” („Sosialistinen Kuukausijulkaisu”) — aikakauslehti, Saksan sosialidemokratian opportunistien pää-äänenkannattaja ja kansainvälisen opportunistin äänenkannattaja. Imperialistisen maailmansodan aikana (1914—1918) sen kanta oli sosialishovinistinen. Ilmestyi Berliinissä vuodesta 1897 vuoteen 1933.— 104.
- ⁹ *Fabianilaiset* — reformistisen, äärimmäisen opportunistisen „Fabianilaisen yhdistyksen” jäseniä. Yhdistyksen perusti porvarillinen intelligenttiryhmä Lontoossa vuonna 1884, ja se sai nimensä roomalaisen sotapäällikön Fabius Cunctatorin („Vitkastelijan”) mukaan, joka oli tunnettu viivyttelytaktiikastaan ja ratkaisevien taistelujen välttelemisestä. Lenin sanoi Fabianilaisen yhdistyksen edustavan „opportunistin ja liberaalisen työväenpolitiikan viimeistä sanaa”. Fabianilaiset vieroittivat proletariaattia pois luokkataistelusta ja julistivat, että kapitalismista voidaan siirtyä sosialismiin rauhallista tietä uudistusten kautta. Imperialistisen maailmansodan aikana (1914—1918) fabianilaisten kanta oli sosialishovinistinen. Fabianilaisista annettua karakteristiikkaa ks. Leninin kirjoituksista: „Esipuhe kirjan „J. Ph. Beckerin, J. Dietzgenin, F. Engelsin, K. Marxin y.m. kirjeitä F. A. Sorgelle ynnä muille” venäjänkieliseen painokseen” (Teokset, 12. osa, ss. 354—355), „Sosialidemokratian agrariiohjelma Venäjän vallankumouksessa” (Teokset, 15. osa, s. 165), „Englantilainen pasifismi ja englantilainen teorian vieroksunta” (Teokset, 21. osa, s. 253) y.m.— 104.
- ¹⁰ *Työväenpuolue* (Labour Party) perustettiin vuonna 1900 ammattiliittojen sekä sosialististen järjestöjen ja ryhmien yhtymänä siinä tarkoituksessa, että saataisiin parlamenttiin työväenedustajia („Työväenedustuskomitea”). Vuonna 1906 Komitea muutti nimensä Työväenpuolueeksi (Labour-puolueeksi). Labour-puolue, joka alun perin muodostui kokoomukseltaan työväen puolueeksi, on ideologiansa ja taktiikkansa puolesta opportunistinen järjestö. Puolueeseen on liittynyt sittemmin huomattava määrä pikkuporvarillisia aineksia ja sen johtomiesten politiikkana on ollut aina puolueen syntymis- hetkestä alkaen työväenluokan yhteistoiminta porvariston kanssa. Imperialistisen sodan aikana (1914—1918) Labour-puolueen johtomiesten kanta oli sosialishovinistinen. Labouristit ovat muodostaneet useita hallituksia (vuosina 1924, 1929 ja 1945) ja ajaneet vallassa ollessaan kansanetujen vastaista ulko- ja sisäpolitiikkaa.— 104.

- ¹¹ *Independent Labour Party* (I. L. P.) — Englannin riippumaton työväenpuolue perustettiin vuonna 1893. Puolueen johdossa olivat James Keir Hardie, R. MacDonald y.m. Väittäen olevansa poliittisesti riippumaton porvarillisista puolueista, Riippumaton työväenpuolue oli itse asiassa „riippumaton sosialismista, mutta riippuvainen liberalismista” (*Lenin*). Imperialistisen maailmansodan aikana (1914—1918) Riippumaton työväenpuolue esitti alussa sodanvastaisen manifestin (elokuun 13 p:nä (u. l.) vuonna 1914). Sitten helmikuussa 1915 Ententen maiden sosialistien Lontoon konferenssissa riippumattomat yhtyivät kannattamaan konferenssin hyväksymää sosialishovinistista päätöslauselmaa. Siitä lähtien riippumattomien johtomiehet olivat kannanotoissaan sosialishovinistisia käyttäen kilpenään pasifistisia fraaseja. Kominternin perustamisen jälkeen, vuonna 1919, Riippumattoman työväenpuolueen johtomiehet päättivät puolueen vasemmistolaisuutensa jäsenjoukkojen painostuksesta erota II Internationalesta. Vuonna 1921 riippumattomat liittyivät n.s. 2^{1/2} Internationaleen ja sen hajoitua uudelleen II Internationaleen.— 104.
- ¹² *British Socialist Party* (B. S. P.) — Britannian sosialistinen puolue perustettiin vuonna 1911 Manchesterissa. Sen kantajoukkona oli vuonna 1884 muodostunut Sosialidemokraattinen liitto (jonka johdossa olivat Hyndman, Harry Quelch, Tom Mann y.m.), joka sittemmin muutti nimensä Sosialidemokraattiseksi puolueeksi. Britannian sosialistinen puolue harjoitti propagandaa ja agitaatiota marxilaisessa hengessä, ja se oli „ei opportunistinen, liberaaleista todella riippumaton” puolue (*Lenin*). Puolueen pienuus ja irtautuneisuus joukoista tekivät puolueen luonteeltaan hieman lahkokuntalaiseksi.
- Imperialistisen maailmansodan aikana (1914—1918) puolueessa ilmeni kaksi virtausta: toinen ilmi sosialishovinistinen virtaus, jonka johdossa oli Hyndman, ja toinen internationalistinen virtaus, jonka johdossa olivat A. Inkpen, F. Rotshtein y.m. Vuoden 1916 huhtikuussa tapahtui puolueessa hajaannus. Hyndman ja hänen kannattajansa jäivät vähemmistöksi ja erosivat puolueesta. Siitä lähtien Britannian sosialistisen puolueen johtoon tulivat internationalistiset ainekset, jotka kävivät taistelua imperialistista sotaa vastaan. Britannian sosialistinen puolue oli aloitteentekijänä luotaessa Iso-Britannian Kommunistista puoluetta, joka perustettiinkin vuonna 1920.— 104.
- ¹³ „*Nasha Zarja*” („Meidän Sarastuksemme”) — menshevikki-likvidaat-
torien legaalinen kuukausijulkaisu, ilmestyi Pietarissa vuosina 1910—1914. „*Nasha Zarja*” muodostui Venäjällä olleiden likvidaat-
torien keskuksiksi. Julkaisun tultua lakkautetuksi sen asemesta alkoi tammikuussa 1915 ilmestyä aikakauslehti „*Nashe Delo*”.— 104.
- ¹⁴ *Organisaatiokomitea* (OK, josta „orgkomitealaiset”) — menshevik-
kien johtava keskus; muodostettiin vuonna 1912 menshevikki-likvi-
daattorien ja kaikkien puoluevastaisten ryhmien ja virtausten elo-
kuun konferenssissa.— 104.

- ¹⁵ „*Preussische Jahrbücher*“ („Preussin Vuosikirjat“) — konservatiivinen kuukausijulkaisu, saksalaisten kapitalistien ja maanomistajien äänenkannattaja; ilmestyi Berliinissä vuodesta 1858 vuoteen 1935.— 105.
- ¹⁶ Ks. K. Marx ja F. Engels. Teokset, XVI osa, II nidos, 1936, s. 109.— 106.
- ¹⁷ Ks. K. Marx ja F. Engels. Valittuja kirjeitä, 1953, s. 459.— 107.
- ¹⁸ Ks. K. Marx ja F. Engels. Teokset, XXIX osa, 1946, s. 265.— 107.
- ¹⁹ *Zimmerwaldin vasemmistoryhmän* muodosti Lenin internationalistien ensimmäisessä sosialistikonferenssissa, joka pidettiin syyskuun alussa 1915 Zimmerwaldissa (Sveitsissä). Tätä konferenssia Lenin sanoi „ensimmäiseksi askeleeksi” internationalistisen sodanvastaisen liikkeen kehityksessä. Leninin johtamalla bolshevikeilla oli Zimmerwaldin vasemmistoryhmässä ainoa oikea ja loppuun saakka johdonmukainen kanta. Ryhmään kuului horjuviakin internationalisteja. Heidän virheidensä arvostelua ks. V. I. Leninin kirjoituksista „Juniuksen kirjasen johdosta” ja „Itsemääräämisestä käydyn väitelyn yhteenvedoja” (tämä osa, ss. 295—310, 311—352).— 110.
- ²⁰ „*Labour Leader*” („Työväenjohtaja“) — vuonna 1890 perustettu viikkolehti, josta myöhemmin tuli Englannin Riippumattoman työväenpuolueen äänenkannattaja. Vuodesta 1922 lehti ilmestyi nimellä „*New Leader*” („Uusi Johtaja“) ja vuodesta 1946 se on ilmestynyt nimellä „*Socialist Leader*” („Sosialistijohtaja“).— 110.
- ²¹ „*Berner Tagwacht*” („Bernin Vartio“) — päivälehti, Sveitsin sosialidemokraattisen puolueen äänenkannattaja, perustettu vuonna 1893 Bernissä. Ensimmäisen maailmansodan alussa lehdessä julkaistiin K. Liebknechtin, F. Mehringin y.m. vasemmistososialidemokraattien kirjoituksia. Vuodesta 1917 lähtien lehti alkoi kannattaa avoimesti sosialishovinisteja; ilmestyy nykyäänkin ollen kannanotoissaan kommunismin- ja demokratianvastainen.— 111.
- ²² *Toisen sosialistikonferenssin koollekutsumista koskevan päätöslauselman luonnoksen* Lenin kirjoitti Bernin Kansainvälisen sosialistisen toimikunnan laajennettua neuvottelukokousta varten, joka pidettiin 1916 helmikuun 5—8 p:nä (u.l.). Neuvottelukokous hyväksyi useita pykäläiä ehdotuksesta. Zimmerwaldin oikeistolaisten painotuksesta neuvottelukokous hylkäsi Leninin ehdotuksen, että olisi käsitelty kysymys „sotaa ja nationalismia vastustavien sosialistien kansainvälisestä yhteenliittymisestä”. Toisen Kansainvälisen sosialistikonferenssin kokoontumisajaksi neuvottelukokous määräsi huhtikuun 24 p:n (u.l.) 1916. Asiakirjalla ei ole otsikkoa. Otsikon on antanut Marxisin-leninisin instituutti.— 112.
- ²³ *Kansainvälinen sosialistinen toimikunta* (I. S. K. — Internationale Sozialistische Kommission) — Zimmerwaldin yhdistyksen toimeenpaneva elin, valittiin Zimmerwaldin konferenssissa syyskuussa 1915.— 112.

- 24 VSDTP:n Keskuskomitea esitti toiselle sosialistikonferenssille ehdotuksensa päiväjärjestyksen kaikista tärkeimmistä kysymyksistä. Leninin laatima ehdotuksen luonnos on julkaistu tässä osassa ss. 162—172.— 112.
- 25 Tämän ehdotuksen Lenin kirjoitti toista sosialistikonferenssia varten, joka pidettiin huhtikuun 24—30 p:nä (u. l.) 1916. Leninin ehdotus käsiteltiin ja hyväksyttiin Kansainvälisen sosialistisen toimikunnan laajennetussa neuvottelukokouksessa Bernissä helmikuussa 1916.— 113.
- 26 Kansainvälinen joukkokokous pidettiin Bernissä Kansainvälisen sosialistisen toimikunnan laajennetun neuvottelukokouksen aikana.— 114.
- 27 Lenin tarkoittaa manifestia, joka hyväksyttiin internationalistien Zimmerwaldin konferenssissa syyskuussa 1915. Lenin on luonnehtinut sitä artikkelissaan „Ensi askel” (Teokset, 21. osa, ss. 379—385).— 114.
- 28 „*Appeal to Reason*” („Vetoomus Järkeen”) — amerikkalaisten sosialistien lehti; perustettu Kansasin osavaltiossa (USA) vuonna 1895; ensimmäisen maailmansodan aikana lehden kanta oli internationalistinen.— 116.
- 29 „*La Bataille*” („Taistelu”) — sanomalehti, ranskalaisten anarko-syndikalistien äänenkannattaja; alkoi ilmestyä Pariisissa marraskuussa 1915; ensimmäisen maailmansodan aikana sen kanta oli selvästi shovinistinen.— 118.
- 30 „*Vorwärts*” („Eteenpäin”) — jokapäiväinen sanomalehti, Saksan sosialidemokraattien pää-äänenkannattaja; ilmestyi vuodesta 1876 W. Liebknechtin y. m. toimittamana. F. Engels kävi lehden palstoilla taistelua kaikkia opportunistin ilmenemisiä vastaan. 1890-luvun toiselta puoliskolta lähtien, F. Engelsin kuoleman jälkeen, „*Vorwärts*” julkaistiin säännöllisesti Saksan sosialidemokraattisessa puolueessa ja II Internationalessa vallalla olleiden opportunistien kirjoituksia. Imperialistisen maailmansodan vuosina (1914—1918) „*Vorwärts*” kanta oli sosialishovinistinen. Lokakuun Suuren sosialistisen vallankumouksen jälkeen „*Vorwärts*” lehti muodostui erääksi neuvostovastaisen propagandan keskuksiksi; ilmestyi Berliinissä vuoteen 1933.— 119.
- 31 *Ranskan sosialistinen puolue* perustettiin vuonna 1902. Vuonna 1905 Ranskan sosialistisen puolueen ja Sosialistisen Ranskan-puolueen aloitteesta järjestettiin yhtenäinen sosialistinen puolue; siihen liittyivät kaikki sosialististen puolueiden ja ryhmien edustajat (guesdelaiset, blanquillaiset, jauresilaiset y. m.). Ranskan sosialistisen puolueen johto siirtyi sosialistireformisteille (ja näiden johtomiehelle Jaurèsille), jotka olivat enemmistönä puolueessa. Ensimmäisen maailmansodan aikana puolueen kanta oli sosialishovinistinen, sen parlamenttiryhmä äänesti sotamäärärahojen myöntämisen puolesta ja sen edustajat osallistuivat porvarilliseen hallitukseen. Toursissa

- pidetyssä edustajakokouksessa (joulukuun 25—30 p:nä 1920) Ranskan sosialistinen puolue hajosi: enemmistö perusti Ranskan kommunistisen puolueen, Léon Blumin johtama oikeisto-opportunistinen vähemmistö poistui edustajakokouksesta ja muodosti itsenäisen puolueen, joka otti itselleen vanhan nimen — Ranskan sosialistinen puolue.
- Joulukuussa 1915 pidetty Ranskan sosialistisen puolueen kongressi hylkäsi äänen enemmistöllä Bourderonin ehdottaman päätöslauselman. Bourderon kuului siihen aikaan Zimmerwaldin yhdistyksen oikeistosiipeen.— 120.
- ³² Leninin kirje julkaistiin Genevessä ranskan kielellä erillisenä lehtisenä.— 122.
- ³³ Lenin tarkoittaa menshevististä aikakauslehtä „Internatsional i Voina” („Internationale ja Sota”). Ilmestyi yksi numero vuoden 1915 lopulla.— 123.
- ³⁴ Kansainvälinen sosialistinen toimikunta julkaisi vuoden 1915 syyskuusta vuoden 1917 tammikuuhun saakka omaa äänenkannattajaansa „Internationale Sozialistische Kommission zu Bern. Bulletin” („Bernin Kansainvälinen sosialistinen toimikunta. Bulletin”). Bulletinia julkaistiin englannin, ranskan ja saksan kielellä, ja sitä ilmestyi kuusi numeroa.— 123.
- ³⁵ *Tshheidzen ryhmä* — menshevistinen ryhmä IV Valtakunnanduumassa.— 123.
- ³⁶ „Lutsh” („Säde”) — menshevikki-likvidaattorien legaalinen päivälehti; ilmestyi Pietarissa syyskuusta 1912 heinäkuuhun 1913; pysyi hengissä „porvaristoon kuuluneiden rikkaiden ystävien varoilla” (Lenin).— 123.
- ³⁷ „Utro” („Aamu”) ja „Rabotsheje Utro” („Työväen Aamu”) — Pietarissa ilmestyneitä legaalisia menshevistisiä sanomalehtiä. „Utro” lehti ilmestyi elokuussa 1915 ja „Rabotsheje Utro” loka— joulukuussa 1915.— 124.
- ³⁸ „Sovremennyi Mir” („Nyky maailma”) — kirjallistaiteellinen, tieteellinen ja poliittinen kuukausilehti; ilmestyi Pietarissa vuodesta 1906 vuoteen 1918. Lehden julkaisemiseen osallistuivat lähinnä menshevikit, m. m. G. V. Plehanov. Bolshevikkien ja Plehanovin menshevikkiryhmän välisen liiton aikana ja vuoden 1914 alussa bolshevikit osallistuivat kuukausilehden julkaisutyöhön. Maaliskuussa 1914 „Sovremennyi Mir” julkaisi Leninin artikkelin „Vielä yksi sosialismin murskaaminen” (ks. Teokset, 20. osa, ss. 177—198). Imperialistisen maailmansodan aikana (1914—1918) kuukausilehdestä tuli sosialishovinistien äänenkannattaja.— 124.
- ³⁹ „Nashe Slovo” („Sanamme”) — menshevikkien ja trotskilaisten päivälehti; ilmestyi Pariisissa tammikuusta 1915 syyskuuhun 1916 „Golos” lehden asemesta.— 124.

- ⁴⁰ „Prizyviläiset” — nimitys johtuu „Prizyv” („Kutsu”) nimisestä sanomalehdestä, jota julkaisi sosialishovinistinen menshevikki- ja eserräryhmä Pariisissa vuosina 1915—1917.— 127.
- ⁴¹ Lenin tarkoittaa konferenssia, jonka eserrät pitivät Pietarissa heinäkuussa 1915. Konferenssissa hyväksytyssä päätöslauselmassa kehoitettiin osallistumaan aktiivisesti sotaan tsarismin puolella.— 127.
- ⁴² *Sotateollisuuskomiteita* perustettiin Venäjälle imperialistisen suurporvariston toimesta 1915. Yrittäen alistaa työläiset vaikutuksensa alaisiksi ja istuttaa heihin puolustusmielaloja porvaristo ryhtyi järjestämään „työläisryhmiä” noiden komiteoiden yhteyteen. Porvaristolle oli edullista saada näihin ryhmiin työläisten edustajia, jotka olisivat agitoinet työläisjoukkoja kohottamaan työn tuottavuutta sotatarviketehtaissa. Menshevikit olivat aktiivisesti mukana tässä porvariston alulle panemassa valespatrioottisessa puuhassa. Bolshevikit julistivat sotateollisuuskomiteat boikotin alaisiksi ja boikotoivat niitä menestyksellisesti työläisten enemmistön tukemina.— 128.
- ⁴³ Lenin tarkoittaa henkilöluomaa, jonka I. S. Turgenev on esittänyt suorasanaisessa runossaan „Elämänsääntö” (ks. I. S. Turgenev, „Proosarunoja”, 1931, ss. 24—25).— 128.
- ⁴⁴ „*Sotsial-Demokrat*” („Sosialidemokraatti”) — VSDTP:n Pää-äänenkannattaja, illegaalinen lehti; julkaistiin helmikuusta 1908 tammikuuhun 1917. Ilmestyi 58 numeroa. Ensimmäinen numero ilmestyi Venäjällä ja sen jälkeen lehden painattaminen siirtyi ulkomaille, ensin Pariisiin, sitten Geneveen. Pää-äänenkannattajan toimitus oli muodostettu VSDTP:n Keskuskomitean päätöksen mukaisesti bolshevikkien ja menshevikkien sekä Puolan sosialidemokraattien edustajista.
- „*Sotsial-Demokrat*” lehdessä julkaistiin yli kahdeksankymmentä V. I. Leninin artikkeleita ja pienempää kirjoitusta. Toimituksessa V. I. Lenin kävi taistelua johdonmukaisen bolshevistisen suunnan puolesta. Osa toimituksen jäsenistä (Kamenev ja Zinovjev) suhtautui sovittelevasti likvidaattoreihin, koettaen häiritä leniniläisen linjan ajamista. Toimituksen menshevikkijäsenet Martov ja Dan sabotoivat Pää-äänenkannattajan toimituksen työtä ja puolsivat samalla avoimesti omassa ryhmäkuntalehdessään „*Golos Sotsial-Demokrata*” („*Sosialidemokraatin Ääni*”) likvidaattoruutta. Leninin leppymätön taistelu likvidaattoreita vastaan sai aikaan sen, että Martov ja Dan erosivat kesäkuussa 1911 toimituksesta. Vuoden 1911 joulukuusta lähtien „*Sotsial-Demokratia*” toimitti V. I. Lenin.
- Imperialistisen maailmansodan alussa Lenin sai vuoden väliajan jälkeen lehden ilmestymään uudelleen. Marraskuun 1 päivänä (u. l.) 1914 ilmestyi „*Sotsial-Demokratin*” 33. numero, jossa oli Leninin kirjoittama VSDTP:n KK:n manifesti. Sodan aikana „*Sotsial-Demokratissa*” julkaistuilla Leninin artikkeleilla oli huomattava merkitys siinä taistelussa, jota käytiin bolshevistisen puolueen strategian ja taktiikan noudattamiseksi sodan, rauhan ja vallankumouksen kysymyksissä, avointen ja naamioituneiden sosialishovinistien paljastamiseksi sekä kansainvälisen työväenliikkeen internationalististen ainesten yhteenliittämiseksi.— 129.

- ⁴⁵ „Stolypinilaiseksi työväenpuolueeksi” työläiset nimittivät men-shevikkilikividaattoreita, jotka mukautuivat stolypinilaiseen valta-komentoon, suhtautuivat siihen sovinnollisesti ja koettivat saada luopumalla VSDTP:n ohjelmasta ja taktiikasta tsaarihallituksesta luvan muodostaa julkisen, legaalisen, näennäisen „työväen”-puo-leen.— 130.
- ⁴⁶ Lenin sanoi tunnusta „lokakuulaiseksi”, sillä se oli luonteeltaan lokakuulaisten vastavallankumouksellisen puolueen asenteen mu-kainen.
„Lokakuulaiset” eli „Lokakuun 17 pn liitto” oli kauppaa ja teollisuutta harjoittavan suurporvariston sekä kapitalistien tapaan isännöivien suurtilanomistajien vastavallankumouksellinen puolue; perustettu marraskuussa 1905. Tunnustaessaan sanoissa tsaarin lokakuun 17 pn antaman manifestin lokakuulaiset tukivat varauk-setta tsaarihallituksen sisä- ja ulkopoliittikkaa. Lokakuulaisten johto-miehinä olivat suurteollisuudenharjoittaja A. Gutshkov ja valtavan laajojen maatilojen omistaja M. Rodzjanko.— 131.
- ⁴⁷ *Dreyfusin juttu* — provokatorinen oikeusjuttu, jonka Ranskan sotilas-juntan taantumukselliset monarkistipiirit järjestivät vuonna 1894 juutalaisyyntyistä yleisesikuntaupseeria Dreyfusta vastaan, jota syytettiin valheellisesti vakoilusta ja valtiopetoksesta. Sotaoikeus tuomitsi Dreyfusin elinkautiseen vankeuteen. Ranskassa syntyi Dreyfusin jutun uutta käsittelyä vaatinut yhteiskunnallinen liike, jonka kullussa käytiin kärkevää taistelua tasavaltalaisten ja monar-kistien välillä ja jonka lopputuloksena Dreyfus julistettiin syyttö-mäksi vuonna 1906.
Lenin sanoi Dreyfusin juttua „taantumuksellisen sotilasjuntan erääksi tuhannen tuhansista juonista”.— 137.
- ⁴⁸ *Zabernin välikohtaus* sattui Zabernin kaupungissa (Elsassissa) marraskuussa 1913. Syynä siihen oli preussilaisen upseerin röyhkeä käyttäytyminen elsassilaisia kohtaan, mikä aiheutti paikallisen, pää-asiallisesti ranskalaisen väestön keskuudessa suutumuksen myrskyn preussilaisen sotilasjuntan harjoittamaa sortoa vastaan. Zabernin välikohtauksesta ks. Leninin artikkelia „Zabern” (Teokset, 19. osa, ss. 512—514).— 138.
- ⁴⁹ Ks. K. Marx ja F. Engels. Teokset, XXIII osa, 1932, ss. 464, 480.— 138.
- ⁵⁰ Rennerin ja Bauerin taantumuksellisen niin sanotun „kansallinen kulttuuriautonomia”-aateen arvostelua ks. V. I. Leninin kirjoituk-sista „„Kansallisesta kulttuuri”-autonomiasta” (Teokset, 19. osa, ss. 501—505), „Arvostelevia huomautuksia kansallisuuskysymyk-sestä” (Teokset, 20. osa, ss. 1—36).— 139.
- ⁵¹ Ks. K. Marx ja F. Engels. Teokset, XV osa, 1935, s. 223.— 141.
- ⁵² Ks. K. Marx ja F. Engels. Teokset, VI osa, 1930, s. 185.— 141.

- ⁵³ Ks. K. Marx ja F. Engels. Teokset, XXIII osa, 1932, s. 464.— 142.
- ⁵⁴ „Die Glocke” („Kello”) — aikakauslehti, jota Saksan sosialidemokraattisen puolueen jäsen, sosialishovinisti ja Saksan imperialismin agentti Parvus (Helphand) julkaisi vuosina 1915—1925 ensin Münchenissä ja sittemmin Berliinissä.— 142.
- ⁵⁵ Ks. K. Marx ja F. Engels. Teokset, VII osa, 1930, ss. 201—220.— 142.
- ⁵⁶ Lenin tarkoittaa kansallisuuskysymyksestä laatimaansa päätöslauselmaa, jonka Poroninin kylässä (lähellä Krakovaa) lokakuun 6—14 p:nä (u. l.) 1913 pidetty VSDTP:n KK:n ja puolueyöntekijäin yhteinen neuvottelukokous hyväksyi. Konspiraatiivisuussyistä neuvottelua sanottiin „kesäiseksi” eli „elokuun” neuvotteluksi. Päätöslauselma on julkaistu Teoksissa, 19. osa, ss. 423—424.— 146.
- ⁵⁷ „Gazeta Robotnicza” („Työväen Lehti”) — Puolan ja Liettuan sosialidemokraattien Varsovan komitean illegaalinen äänenkannattaja; ilmestyi touko-— lokakuussa 1906. Vuonna 1912 lehteä alettiin julkaista uudelleen, ja se ilmestyi aina vuoden 1916 tammikuuhun saakka. Vuonna 1912 Puolan sosialidemokraattien keskuudessa tapahtuneen kahtiajaon jälkeen syntyi rinnakkaiset komiteat. Varsovan komiteoita oli kaksi ja julkaistiin kahta „Työväen Lehti” nimistä äänenkannattajaa: toista niistä julkaisivat Päähallinnon kannattajat Varsovassa ja toista oppositioon kuuluva Varsovan komitea Krakovassa. Oppositiossa olevan Varsovan komitean lehden kaksi numeroa, 24. ja 25. (liitteinen), ilmestyi vuosina 1915—1916 Zürichissä.— 150.
- ⁵⁸ Lenin tarkoittaa vuoden 1914 heinäkuun 16—18 p:nä (u. l.) pidettyä Brysselin „yhdistävää” neuvottelukokousta, jonka Kansainvälisen sosialistisen toimiston Toimeenpaneva komitea oli kutsunut koolle „vaihtamaan mielipiteitä” VSDTP:n yhtenäisyyden palauttamismahdollisuudesta. Kokouksessa olivat edustettuina: VSDTP:n KK (bolshevikit); Organisaatiokomitea (menshevikit) ja sitä kannattavat järjestöt — Kaukasian aluekomitea ja „Borbà” ryhmä (trotskilaiset); Duuman sosialidemokraattinen ryhmä (menshevikit); Plehanovin „Yhtenäisyys” ryhmä; „Vperjod” ryhmä; Bund; Lätinmaan sosialidemokraatit; Liettuan sosialidemokraatit; puolalaiset sosialidemokraatit; puolalaisten sosialidemokraattien oppositio; Puolan sosialistinen puolue („levitsa”).
- Huolimatta siitä, että neuvottelukokouksen piti rajoittuman vain mielipiteiden vaihtoon tekemättä mitään sitovia päätöksiä, kokouksessa asetettiin äänestykseen VSDTP:n yhtenäisyyttä koskeva Kautskyn päätöslauselma. Päätöslauselma hyväksyttiin äänen enemmistöllä. Bolshevikit ja lätiläiset sosialidemokraatit kieltäytyivät osallistumasta mainitusta päätöslauselmasta suoritettuun äänestykseen.— 150.
- ⁵⁹ „Gvozdevilaisuus” — nimitys juontuu menshevikki K. A. Gvozdevista, joka oli Ylimmän sotateollisuuskomitean „työläisryhmän” puheenjohtaja esiintyen työläisten lakkotaistelua vastaan ja tukien avoimesti imperialistista porvaristoa.— 152.

- ⁶⁰ „*Tyszkalaisuus*” — nimitys juontuu L. Tyszkasta (Jogiches), erästä Puolan sosialidemokraattien johtomiehestä, joka poliittisessa toiminnassa osoitti periaatteettomuutta ja epärointiä. Imperialistisen sodan aikana Tyszka liittyi internationalisteihin; oli yhdessä Rosa Luxemburgin ja K. Liebknechtin kanssa järjestämässä spartakusliikettä Saksassa; pidätettiin maaliskuussa 1919 ja murhattiin vankilassa. V. I. Lenin on luonnehtinut „tyszkalaisuutta” kirjoituksissaan „Kahtiajakaantuminen Puolan sosialidemokratiassa” (Teokset, 18. osa, ss. 471—476), „Myös„yhdistäjiä””, „Ulkomaiset ryhmäkunnat ja venäläiset likvidaattorit” (Teokset, 19. osa, ss. 493—496, 506—509).— 153.
- ⁶¹ „*Zimmerwaldilaisten*” toinen kansainvälinen konferenssi pidettiin huhtikuun 24—30 p:nä (u. l.) 1916 Kienthalissa (Sveitsissä). Konferenssin päiväjärjestyksessä olivat m.m. seuraavat kysymykset: taistelu sodan lopettamiseksi, proletariaatin suhtautuminen rauhan-kysymyksiin, parlamenttitoimintaan ja joukkotaisteluun, Kansainvälisen sosialistisen toimiston koollekutsuminen y.m. Vasemmistosiipi oli tässä konferenssissa vahvempi kuin Zimmerwaldin konferenssissa. Lenin ajoi läpi päätöslauselman, jossa arvosteltiin sosialipasifismia ja Kansainvälisen sosialistisen toimiston toimintaa. Kienthalin konferenssi edisti niiden internationalististen aineiden erottumista ja yhteenliittymistä, jotka sittemmin vuonna 1919 muodostivat Leninin ja bolshevikkien aloitteesta III Internationalen, Kommunistenten Internationalen. Konferenssi ei hyväksynyt kuitenkaan bolshevikkien politiikan pääkohtia, joita olivat imperialistisen sodan muuttaminen kansalaissodaksi, omien imperialististen hallitusten tappio sodassa ja III Internationalen perustaminen.— 154.
- ⁶² „*Työväenlehti*” („*Arbeiter-Zeitung*”) — päivälehti, Itävallan sosialidemokraattien pää-äänenkannattaja; ilmestyi Wienissä vuodesta 1889; imperialistisen maailmansodan aikana (1914—1918) lehden kanta oli sosialishovinistinen. Lenin sanoi lehteä „Wienin sosialistipettureiden” lehdeksi.
Vuonna 1934 lehti lakkautettiin. Vuonna 1945 se alkoi ilmestyä jälleen Itävallan sosialistisen puolueen pää-äänenkannattajana.— 158.
- ⁶³ „*Nash Golos*” („*Meidän Äänemme*”) — menshevikkien sanomalehti; ilmestyi Samarassa vuosina 1915—1916; lehden kanta oli sosialishovinistinen.— 159.
- ⁶⁴ Hollannin sosialidemokraattisen puolueen Arnheemin edustajakokous pidettiin tammikuun 8—9 p:nä 1916.— 166.
- ⁶⁵ Ks. V. I. Leninin artikkelia „Euroopan Yhdysvaltojen tunnuksesta” (Teokset, 21. osa, ss. 334—338).— 166.
- ⁶⁶ „*Avanti!*” („*Eteenpäin!*”) — jokapäiväinen sanomalehti, Italian sosialistisen puolueen pää-äänenkannattaja; perustettu joulukuussa 1896. Imperialistisen maailmansodan vuosina (1914—1918) lehti oli

kannanotoissaan internationalistinen, muttei johdonmukaisesti, sillä se ei katkaissut yhteyksiään reformisteihin. Lehti ilmestyy nykyään Italian sosialistisen puolueen pää-äänenkannattajana.— 167.

⁶⁷ *Kansainvälisen sosialistisen toimikunnan kirjelmä* — ISK:n vetoamus kaikille Zimmerwaldin yhdistykseen kuuluneille puolueille ja ryhmille; se hyväksyttiin yksimielisesti ISK:n helmikuun neuvottelukokouksessa Bernissä 1916. Leninin johtama VSDTP:n KK:n edustajisto antoi mainitussa neuvottelukokouksessa julkilausuman, jossa sanottiin, että sen mielestä vetoamus on askel eteenpäin Zimmerwaldissa pidetyn ensimmäisen Kansainvälisen sosialistikonferenssin päätöksiin verraten, mutta se ei pidä sitä joka suhteessa tyydyttävänä. Vetoamus julkaistiin ISK:n bulletiin 3. n:ossa helmikuun 29 p:nä 1916 ja „Sotsial-Demokrat” lehden 52. n:ossa maaliskuun 25 p:nä 1916.— 171.

⁶⁶ Lenin tarkoittaa Kansainvälisen sosialistisen toimikunnan virallista julkilausumaa, joka oli päivätty syyskuun 29 p:lle 1915 ja julkaistiin ISK:n bulletiin 2. n:ossa marraskuun 27 p:nä 1915. Tässä julkilausumassaan ISK tiedotti vastoin ensimmäisen Zimmerwaldin konferenssin päätöksiä, että se on valmis katsomaan itsensä hajonneeksi heti, kun Haagin Kansainvälinen sosialistinen toimisto aloittaa jälleen toimintansa. Toimikunta ryhtyi siis edistämään II Internationalen ennallistamista.— 171.

⁶⁹ *„Saksan internationalistiset sosialistit” (I. S. D.)* — ensimmäisen maailmansodan aikana muodostunut vasemmistolaisten sosialidemokraattien ryhmä (Borchardt y.m.). I. S. D. liittyi Zimmerwaldin vasemmistoon, ja kysymyksissä, jotka koskivat eroamista sosialishovinisteista ja keskustalaisista, sillä oli johdonmukaisempi kanta kuin R. Luxemburgin kannattajilla. Ryhmällä ei ollut kuitenkaan laajempia yhteyksiä joukkoihin, ja se hajosi pian.— 173.

⁷⁰ *Ornatski* — G. V. Tshitsherin.— 173.

⁷¹ *„Kommunist”* („Kommunisti”) — aikakauslehti, jota „Sotsial-Demokrat” lehden toimitus julkaisi Genevessä 1915. Ilmestyi yksi (kaksois-) numero, jossa julkaistiin kolme Leninin artikkelia: „II Internationalen vararikko”, „Ranskalaisen sosialistin rehellistä puhetta” sekä „Imperialismi ja sosialismi Italiassa” (ks. Teokset, 21. osa, ss. 195—250, 344—352, 353—362).

Aikakauslehden toimituksessa Lenin kävi taistelua Buharinin ja Pjatakovin puoluevastaista ryhmää vastaan, paljasti sen bolshevismivastaiset katsantokannat ja sen yritykset käyttää lehteä ryhmäkuntalaistarkoituksiin. Mainitun ryhmän puoluevastaisen asenteen vuoksi Lenin kehotti katkaisemaan suhteet ryhmään ja lopettamaan lehden yhteisen julkaisemisen. Lokakuusta 1916 „Sotsial-Demokrat” lehden toimitus alkoi julkaista omaa „Sbornik Sotsial-Demokrata”-nimistä kokoelmaa.— 173.

⁷² Artikkelit *„Saksalaisesta ja ei-saksalaisesta shovinismista”* julkaistiin ensimmäisen kerran aikakauslehdessä „Voprosy Strahovanija”.

„*Voprosy Strahovanija*” („Vakuutuskysymyksiä”) — legaalinen bolshevistinen aikakauslehti; ilmestyi Pietarissa epäsäännöllisesti lokakuusta 1913 maaliskuuhun 1918. Lehtä johti bolshevikkipuolueen Keskuskomitea. Lehti ei taistellut ainoastaan työväenvakuutuksen toteuttamisen, vaan myös bolshevististen „typistämättömien tunnusten” puolesta.— 175.

⁷³ Ks. K. Marx ja F. Engels. Teokset, XVI osa, I nidos, 1937, ss. 474—475.— 177.

⁷⁴ „*Russkoje Znamja*” („Venäjän Lippu”) — mustasotnialainen sanomalehti, „Venäjän kansan liiton” äänenkannattaja; ilmestyi Pietarissa vuoden 1905 marraskuusta vuoteen 1917.— 177.

⁷⁵ Kirja „*Imperialismi kapitalismin korkeimpana vaiheena*” on kirjoitettu vuoden 1916 ensi puoliskolla. Lenin oli ryhtynyt tutkimaan imperialismia koskevaa maailmankirjallisuutta jo Bernissä vuonna 1915 ja alkanut kirjoittaa kirjaa tammikuussa 1916. Saman vuoden tammikuun lopulla Lenin muutti Zürichiin ja jatkoi työtään Zürichin kantoninkirjastossa. Lainaukset, konseptit, muistiinpanot ja taulukot, joita Lenin oli poiminut sadoista ulkomaalaisista kirjoista, aikakausjulkaisuista, lehdistä ja tilastokokoelmista, käsittävät yli 40 painoarkkia. Tämä aineisto on julkaistu vuonna 1939 erillisinä kokoelmana nimellä „Imperialismin vihkoja”.

19 pnä kesäkuuta (2 pnä heinäkuuta) 1916 Lenin lopetti teoksensa kirjoittamisen ja lähetti käsikirjoituksen „Parus”-kustannusliikkeeseen. Kustannusliikkeessä olleet menshevistiset työntekijät poistivat kirjasta Kautskyn ja venäläisten menshevikkien (Martovin y.m.) opportunistisiin teorioihin kohdistetun terävän arvostelun. Leninin sana „kasvaminen” (kapitalismin kasvaminen kapitalistiseksi imperialismiksi) oli vaihdettu sanaan „muuttuminen”, sanat „taantumuksellinen luonne” („ultraimperialismi”-teorian taantumuksellinen luonne) sanoihin „takapajuinen luonne” j.n.e. Otsikolla „Imperialismi kapitalismin uusimpana vaiheena” kustannusliike „Parus” julkaisi kirjan Pietarissa vuoden 1917 alkuun mennessä.

Palattuaan Venäjälle Lenin kirjoitti kirjan alkulauseen. Vuoden 1917 keskivaiheilla kirja ilmestyi painosta.— 179.

⁷⁶ Tämä alkulause oli ensi kerran julkaistu otsikolla „Imperialismi ja kapitalismi” aikakauslehdessä „Kommunistitsheski Internatsional” № 18, joka ilmestyi lokakuussa 1921.— 183.

⁷⁷ „*Saksan riippumaton sosialidemokraattinen puolue*” — keskuapuolue, joka perustettiin huhtikuussa 1917. Puolueen perusosan muodosti kautskyläinen järjestö „Työyhteisö”. „Riippumattomat” saarnasivat „yhtenäisyyttä” avointen sosialishovinistien kanssa, puolustelivat ja suojelivat näitä ja vaativat luopumaan luokkataistelusta.

Vuoden 1920 lokakuussa Hallessa pidetyssä Riippumattoman sosialidemokraattisen puolueen edustajakokouksessa tapahtui kahtiajakaantuminen. Huomattava osa puolueesta liittyi joulukuussa 1920

Saksan kommunistiseen puolueeseen. Oikeistoainekset muodostivat erillisen puolueen ja ottivat entisen nimen — Riippumaton sosialidemokraattinen puolue, joka oli olemassa vuoteen 1922.— 187.

⁷⁸ *Spartakistit* — „Spartacus” liiton jäsenet; liitto perustettiin ensimmäisen maailmansodan aikana. Sodan alussa Saksan vasemmistolaisista sosialidemokraateista muodostui „Internationale” ryhmä, jota johtivat K. Liebknecht, R. Luxemburg, F. Mehring, K. Zetkin y.m. Tätä ryhmää alettiin myös nimittää „Spartacus” liitoksi. Spartakistit harjoittivat joukkojen keskuudessa vallankumouksellista propagandaa imperialistista sotaa vastaan, paljastivat Saksan imperialismiin anastuspolitiikan ja sosialidemokratian johtajien petturuuden. Mutta spartakistit, Saksan vasemmistolaiset, eivät päässeet vapaiksi puolimenshevistisistä virheistä teorian ja politiikan tärkeimmissä kysymyksissä: he kehittivät puolimenshevististä imperialismiteoriaa, hylkäsivät kansakuntien itsemääräämisperiaatteen sen marxilaisessa mielessä (s.o. aina eroamiseen ja itsenäisten valtioiden muodostamiseen saakka), he kielsivät kansallisten vapausotien mahdollisuuden imperialismiin kaudella, aliarvioivat vallankumouksellisen puolueen merkitystä ja ihannoivat liikkeen alkuvoimaisuutta. Saksan vasemmistolaisten virheitä on arvosteltu V. I. Leninin kirjoituksissa „Juniuksen kirjaseen johdosta” (ks. tätä osaa, ss. 295—310), „Marxilaisuuden irvikuvasta ja „imperialistisesta ekonomismista” ” y.m. Vuonna 1917 spartakistit liittyivät „riippumattomien” keskustalaiseen puolueeseen säilyttäen organisatorisen itsenäisyytensä. Saksan marraskuun vallankumouksen jälkeen vuonna 1918 spartakistit erosivat „riippumattomista” ja joulukuussa samana vuonna perustivat Saksan kommunistisen puolueen.— 187.

⁷⁹ Ks. K. Marx. „Pääoma”, III osa, 1953, s. 620, tai K. Marx ja F. Engels. Teokset, XIX osa, II nidos, 1947, s. 156.— 209.

⁸⁰ *Gründer-skandaaleja* tapahtui osakeyhtiöiden perustamisen (grynderiläisyys johtuu saksalaisesta sanasta Gründer — perustaja) voimakkaan kasvun kaudella Saksassa viime vuosisadan 70-luvun alussa. Grynderiläisyyden kasvuun liittyi rikastuneiden porvarillisten afäärimiesten keplottelu, kiihkeä maaomaisuus- ja arvopaperikeinottelu pörssissä.— 211.

⁸¹ „*Frankfurtin Lehti*” („Frankfurter Zeitung”) — saksalainen porvarillinen sanomalehti, ilmestyi Frankfurt am Mainissa vuodesta 1856 lähtien.— 212.

⁸² Lenin tarkoittaa G. V. Plehanovia.— 221.

⁸³ *Ranskalainen Panama* — sanonta, jonka aiheutti Ranskassa vuosina 1892—1893 niiden valtaviin väärinkäytösten ja lahjustenottojen paljastaminen, joihin Panaman kanavaa kaivattaneen ranskalaisen yhtiön lahjomat valtion poliittiset toimihenkilöt, virkamiehet ja sanomalehdet olivat syyllistyneet.— 229.

⁸⁴ Ks. K. Marx ja F. Engels. Valitut kirjeet, 1953, s. 105.— 274.

- ⁸⁵ Ks. K. Marx ja F. Engels. Teokset, XXIV osa, 1931, ss. 529, 530.— 274.
- ⁸⁶ *Spektator* — menshevikki S. M. Nahimson.— 279.
- ⁸⁷ Ks. K. Marx. „Pääoma”, III osa, 1953, s. 126, tai K. Marx ja F. Engels. Teokset, XIX osa, I nidos, 1939, ss. 126—127.— 280.
- ⁸⁸ *Boksarikapina* — Kiinassa vuosina 1899—1901 ollut imperialismivastainen kansankapina. Sen nostatti „I-Ho-Tsiuan” („Nyrkki oikeudenmukaisuuden ja sovun hyväksi”)—niminen yhdistys, joka myöhemmin otti nimen „I-Ho-Tuan”. Saksalaisen kenraalin Walderseen komentamat imperialististen valtojen rankaisuretkikunnan joukot tukahduttivat verisesti kapinan. Kapinan kukistamiseen osallistuivat Saksan, Japanin, Englannin, Amerikan ja Venäjän imperialistit. Vuonna 1901 Kiinan piti allekirjoittaa n.s. „lopullinen protokolla”, jonka mukaan se joutui maksamaan tavattoman suuren pakkoveron ja Kiinasta tuli lopullisesti ulkomaisen imperialismiin puolisiirtomaa.— 286.
- ⁸⁹ *Junius* — Rosa Luxemburg.— 295.
- ⁹⁰ Lenin tarkoittaa vasemmistososialidemokraattien yleissaksalaista konferenssia, joka pidettiin tammikuun 1 päivänä 1916 Berliinissä K. Liebknechtin asunnossa. Konferenssi hyväksyi R. Luxemburgin laatimat „Internationale” ryhmän teesit.— 295.
- ⁹¹ „*Bremer Bürger-Zeitung*” („Bremenin Kansalaislehti”)— jokapäiväinen sanomalehti, Saksan sosialidemokraattien Bremeninryhmän äänenkannattaja. Lehti ilmestyi vuodesta 1890 vuoteen 1919; vuosina 1914—1915 se oli todellisuudessa Saksan vasemmistososialidemokraattien äänenkannattaja; vuonna 1916 lehti joutui kautskylaisille.— 297.
- ⁹² „*Volksfreund*” („Kansanystävä”) — Braunschweigissa vuonna 1871 perustettu sosialidemokraattien jokapäiväinen sanomalehti; vuosina 1914—1915 oli tosiasiallisesti Saksan vasemmistososialidemokraattien äänenkannattaja; vuonna 1916 lehti joutui kautskylaisille.— 297.
- ⁹³ Ks. K. Marx ja F. Engels. Valitut teokset kahdessa osassa, I osa, suom. painos, 1958, s. 478.— 304.
- ⁹⁴ „*Gazeta Robotniczan*” toimituksen laatimat „*Teesit imperialismista ja kansallisesta sorrosta*” julkaistiin „*Sbornik Sotsial-Demokrata*” kokoelman I. n:ossa lokakuussa 1916.— 311.
- ⁹⁵ Näitä Puolan riippumattomuutta koskevaa kolmea katsantokantaa Lenin on arvostellut artikkelissa „Kansakuntien itsemääräämisoikeudesta” (Teokset, 20. osa, ss. 385—446).— 311.
- ⁹⁶ Lenin tarkoittaa väittelyjä, joita käytiin vuonna 1903 laadittaessa VSDTP:n ohjelmaa, mikä sittemmin hyväksyttiin puolueen II edus-

tajakokouksessa (ks. Teokset, 6. osa, ss. 1—60, 302—318, 438—447), sekä vuonna 1913 toisaalta bolshevikkien ja toisaalta likvidaattorien, trotskilaisten ja bundilaisten välillä „kansallisesta kulttuuriautonomiasta” (ks. Teokset, 19. osa, ss. 539—545; 20. osa, ss. 1—36, 385—446).— 312.

⁹⁷ Ks. K. Marx ja F. Engels. Valitut teokset kahdessa osassa, II osa, 1952, s. 23.— 314.

⁹⁸ Ks. K. Marx ja F. Engels. Teokset, XI osa, II nidos, 1934, ss. 49—50.— 314.

⁹⁹ Ks. K. Marx ja F. Engels. Teokset, VII osa, 1930, ss. 201—220.— 331.

¹⁰⁰ Ks. K. Marx ja F. Engels. Teokset, XIII osa, I nidos, 1936, s. 155.— 333.

¹⁰¹ „Lichtstrahlen” („Valonsäteitä”)— J. Borchardt in toimittama kuu-kausijulkaisu, Saksan sosialidemokraattien vasemmistoryhmän äänenkannattaja. Julkaisu ilmestyi Berliinissä epäsäännöllisesti vuosina 1913—1921.— 341.

¹⁰² Tarkoitetaan R. Luxemburgin artikkelia „Kansallisuuskysymys ja autonomia”, joka ilmestyi aikakauslehdessä „Przegląd Socjaldemokratyczny” („Sosialidemokraattinen Katsaus”) n:oissa 6, 7, 8—9, 10, 12 ja 14—15 vuosina 1908 ja 1909.— 341.

¹⁰⁸ „Frakeiksi” sanottiin Puolan sosialistisen puolueen (PPS) oikeisto-siipeä, „pravitsaa”, josta vuonna 1906 Puolan sosialistisen puolueen hajaannuttua tuli itsenäinen järjestö.

Pilsudskin johtama „pravitsa” ajoi kansallishovininististä politiikkaa ja muodostui myöhemmin uudelleen PPS:ksi.

Puolan porvarillisen valtion perustamisen jälkeen PPS:n oikeisto otti taas nimekseen PPS. Asetuttuaan hallituksen johtoon se luovutti vallan Puolan porvaristolle ja harjoitti sitten järjestelmällisesti neuvostovastaista ja kommunisminvastaista agitaatiota, tuki Neuvostomaata vastaan tähdättyä hyökkäyspolitiikkaa, Länsi-Ukrainaan ja Läntiseen Valko-Venäjään kohdistuvaa anastus- ja siirtomaasortopolitiikkaa. Pilsudskin toimeenpaneman fasistisen vallankaappauksen (toukokuu 1926) jälkeen PPS oli muodollisesti oppositiossa, mutta todellisuudessa yhteistyössä fasistien kanssa ja jatkoi neuvostovastaista propagandaa.

Toisen maailmansodan aikana PPS jakaantui uudelleen. Sen taantumuksellinen, shovinistinen osa, joka otti nimekseen „Wolność, równość i niepodległość” („Vapaus, tasa-arvoisuus ja riippumattomuus”), WRN, oli yhteistoiminnassa fasistien kanssa ja osallistui puolalaisten emigranttien taantumukselliseen Lontoon „hallitukseen”. PPS:n toinen, vasemmistolainen osa, joka nimitti itseään „Puolan sosialistien työväenpuolueeksi” (RPPS), liittyi vuonna 1942 perustetun Puolan työväenpuolueen (PPR) vaikutuksesta yhteiseen taistelurintamaan hitleriläisiä miehittäjiä vastaan, kävi taistelua Puolan vapauttamiseksi fasistisesta orjuutuksesta ja asettui Puolan

ja Neuvostoliiton välisten ystävällisten suhteiden solmimisen kannalle.

Vuonna 1944, sen jälkeen kun oli vapautettu Puolan itäosa saksalaisten miehitysvallasta ja muodostettu Puolan kansallisen vapautuksen komitea, RPPS otti jälleen nimekseen PPS ja osallistui yhdessä PPR:n kanssa kansandemokraattisen Puolan rakentamiseen. Joulukuussa 1948 PPR ja PPS yhdistyivät ja muodostivat Puolan Yhdistyneen työväenpuolueen (PORP).— 342.

¹⁰⁴ Ks. K. Marx ja F. Engels. Valittuja kirjeitä, 1953, ss. 356—357.— 344.

¹⁰⁵ K. R.— Karl Radek.— 346.

¹⁰⁶ „*Retsh*” („Puhe”) — päivälehti, kadettipuolueen pää-äänenkannattaja; ilmestyi Pietarissa vuoden 1906 helmikuusta lähtien. Pietarin Neuvoston Sotilaallinen vallankumouskomitea lakkautti sen loka-kuun 26 pnä (marraskuun 8 pnä) 1917; ilmestyi sittemmin muun nimisenä vuoden 1918 elokuuhun saakka.— 346.
